

تاریخ تکفیر در جهان

اگر انسان موجودی متفکر است، تاریخ انسان از تاریخ اندیشه او جدا نیست، اما گویی نگاهی به تاریخ انسان نشان می‌دهد پا به پای اندیشه، تکفیر نیز جریان داشته است.

اگر انسان موجودی متفکر است، تاریخ انسان از تاریخ اندیشه او جدا نیست، اما گویی نگاهی به تاریخ انسان نشان می‌دهد پا به پای اندیشه، تکفیر نیز جریان داشته است.

با وجود آنچه گفته می‌شود، تکفیر تنها در میان برخی دینداران وجود ندارد و ما در حوزه غیردینی هم شاهد تکفیر بوده ایم. تکفیر را اتهام بی دینی دانسته اند، اما با یک نگاه به تاریخ می‌توان نوعی تکفیر اندیشه را ملاحظه کرد. برخی به اتهام افکاری که داشته اند از بین رفته اند.

در اولین صفحات تاریخ فلسفه با یک لکه ننگ روبه رو می‌شویم؛ حکم مرگ سقراط. ارسطو نیز از ترس جان خود پس از مرگ حامی تاجدارش اسکندر، آتن را ترک می‌کند و برخلاف استادش که شوکران خورد تا حکم دادگاه آتن اجرا شود، در غربت جان داد. در جهان اسلام، غزالی، فلاسفه و بخصوص فارابی و ابن سینا را تکفیر کرد که در جواب اتهام بی دینی اش شعری به او منتسب شده که در آن ابن سینا گفته است، کفر چو منی گزاف و آسان نبود. برخی مکاتب کلام اسلامی نیز همدیگر را به چوب تکفیر رانده اند.

در قرون وسطی که البته جایگاه مهمی در شکل‌گیری غرب امروز دارد، افراط دستگاه مذهبی موجی از تکفیر اندیشمندان را به راه انداخت. تشکیل هیات‌های تفتیش عقاید که به دنبال ایجاد وحدت دینی بود، برخی اندیشمندان را به ارتداد و شرک متهم کرد. فرآیند تفتیش عقاید، خشن و همراه با شکنجه بود. کوپرنیک منجمی که اعلام کرده بود زمین به دور خورشید می‌چرخد، توسط بزرگان کلیسا تکفیر شد. اسپینوزای فیلسوف نیز که معتقد به وحدت وجود بود از سوی عالمان یهودی کافر خوانده شد.

انقلاب فرانسه که با نوید حاکمیت آزادی روی داد نیز دوره‌ای از وحشت را به دنبال داشت. این وحشت محصول تکفیری ضمنی بود که طی آن افرادی که ظن آن می‌رفت ضد انقلاب باشند، به گیوتین سپرده می‌شدند. یکی دیگر از انواع تکفیر در دنیای مدرن توسط مارکسیسم صورت گرفت. اندیشه‌ای که خود منادی آزادی بود و حال آن که نجات انسان گرد آبی شد که مخالفان خود را از دم تیغ گذراند.

اوج این تکفیر اندیشه توسط استالین تحقق یافت، مخالفان استالین به عنوان رهبر حزب کمونیست اتحاد جماهیر شوروی به ضدیت با اندیشه انقلاب محکوم و تصفیه شدند. دنیای جدید، تکفیر دیگری را نیز شاهد است؛ تکفیر در هولوکاست و تکفیر مخالفان آن. هر چند ارقام اعلام شده در این ماجرا اغراق شده خوانده شده است، اما به صورتی ضمنی هیتلر دستور داده بود تا مساله یهود حل شود. سال‌ها پس از خشونت هیتلر اما صهیونیسم هرکس را که بر عدد و رقم هولوکاست دست می‌گذاشت، تکفیر می‌کرد و با همان منطق نژادپرستانه هیتلر، با مسلمانان فلسطین برخورد کرد.

محدودیت‌های ایجاد شده برای بسیاری از اندیشمندان از جمله روزه‌گارودی از همین تکفیر‌های هولوکاستی است. نگاهی به تاریخ حیات بشر نشان می‌دهد هرچند دوره مدرن با شعار عقلانیت و آزادی پیش می‌رود، اما هنوز آزادی اندیشه به تمامی مستقر نشده است و تکفیر ادامه دارد.

میثم قهوه چیان

اگر انسان موجودی متفکر است، تاریخ انسان از تاریخ اندیشه او جدا نیست، اما گویی نگاهی به تاریخ انسان نشان می‌دهد پا به پای اندیشه، تکفیر نیز جریان داشته است. اگر انسان موجودی متفکر است، تاریخ انسان از تاریخ اندیشه او جدا نیست، اما گویی نگاهی به تاریخ انسان نشان می‌دهد پا به پای اندیشه، تکفیر نیز جریان داشته است.